

Грозян Н.Ф., Стаценко О.Ф.

УДК 811.161.2'373.72

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті аналізуються фразеологічні одиниці української мови на позначення діяльності людини, акцентується увага на їх філософському аспекті.

В результаті аналізу встановили, що з філософської точки зору людська діяльність спрямована на створення нових умов існування людини та суспільства, перетворення навколишнього природного середовища та соціального середовища відповідно до своїх потреб.

Дійшли висновку, що основними видами діяльності, які забезпечують існування суспільства як системи виступають: 1) матеріальне виробництво; 2) соціально-історична діяльність; 3) технічна діяльність.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, філософський аспект, діяльність.

Аннотация. В статье анализируются фразеологические единицы украинского языка, обозначающие деятельность человека, акцентируется внимание на их философском аспекте.

В результате анализа установили, что с философской точки зрения человеческая деятельность направлена на создание новых условий существования человека и общества, изменение в соответствии со своими нуждами.

Пришли к выводу, что основными видами деятельности, которые обеспечивают существование общества как системы выступают: 1) материальное производство; 2) социально-историческая деятельность; 3) техническая деятельность.

Ключевые слова: фразеологическая единица, философский аспект, деятельность.

Summary. The article analyses the phraseological units of Ukrainian language, which contains the names of human activity, focusing on philosophical aspect.

Phraseological unit is a linguistic unit that expresses a specific phraseological meaning created mainly because of idiomatic phrases rethinking free, grammatical categories and has a constant, reproducible traditionally components that lose lexical independence, it's also a member of the sentence. Based on this understanding to idiomatic phraseological units are not included: Idioms, proverbs, sayings, popular expressions, defaults comparison, difficult terms, tautological phrase.

As a result of analysis was found that human activity aimed at creating new conditions of existence of man and society, the transformation of the natural environment and social environment according to their needs from a philosophical point of view.

We came to the conclusion that the main activities that ensure the existence of society as a system are: 1) material production, 2) social and historical activities, and 3) technical activities.

Key words: phraseological unit, philosophical aspect, activity.

З філософської точки зору людська діяльність спрямована на створення нових умов існування людини та суспільства, перетворення навколишнього природного середовища та соціального середовища відповідно до своїх потреб. Поняття «діяльність» використовується як загальнонаукова категорія. Особливістю діяльності як специфічної форми буття людини у світі є її відкритість перед об'єктивною дійсністю, що оточує людину і завжди перевищує можливість її оновлення. Необмеженою є можливість нових способів і засобів взаємодії з реальністю.

Людина удосконалюється по лінії розвитку її здібностей, формування нових способів діяльності, поєднаних з реальною практичною взаємодією, з навколишнім світом і культури, а також із спілкуванням з іншими людьми. Діяльність допускає наявність культури спілкування як необхідної умови свого існування, що поєднане із закріпленням вироблених способів перетворення зовнішнього світу і форм взаємодії з іншими людьми.

Діяльність поєднана з формами відображення світу, з рівнем свідомості і пізнання, що закріплюють досягнення практики. Властивою тільки людині формою взаємодії з дійсністю є діяльність, яка перебуває, перетворює природні або соціальні умови. Така діяльність допускає здатність до постійного перегляду й удосконалення основ людського буття [2, с. 342].

У чистому вигляді діяльність виступає як основа, на якій споруджується велична будівля людського пізнання. Саме практичне життя породжує потребу в знанні природи і суспільства, у знанні особи і її внутрішнього світу. Діяльність – багатопланова система. Основними видами діяльності, що забезпечують існування суспільства як системи вступають: 1) матеріальне виробництво; 2) соціально-історична діяльність; 3) технічна діяльність [1, с. 82]. У фразеологічному фонді української мови виділено фразеологічні одиниці відповідно на позначення:

1) **матеріальне виробництво:** реалізації діяльності взаємодії людини з навколишнім світом, що виражається в побудові нових способів і програм діяльності. Матеріальне виробництво полягає в тому, що люди у свій час зробили перехід від господарства, що привласнює (полювання і рибальство) до виробляючого господарства (землеробства і тваринництва), далі від ремесла і мануфактури до великого машинного виробництва; у сучасних умовах здійснюється поєднання науки і виробництва. Наприклад:

держатися плуга. Займатися хліборобською працею, не покидати хліборобство [ФСУМ, с. 230];

ходити за плугом. Орати, обробляти землю [ФСУМ, с. 930];

поливати / полити потом, з сл. землю, поле. Важко працювати, обробляючи землю [ФСУМ, с. 669];

засівати землю слізьми. Переживати нестатки, горе, злидні [ФСУМ, с. 317];

змотувати / змотати вудки. Спішно зібравшись, іти геть, тікати [ФСУМ, с. 339];

і риби наловити, і ніг не замочити. Будучи винним, уміло уникнути покарання, нарікань [ФСУМ, с. 529];

ловити рибку. Мати користь, вигоду з чого-небудь, наживатися [ФСУМ, с. 447];

ловити рибку в каламутній (рідко мутній) воді. Використовувати будь-які обставини, всіляко хитрувати для власної вигоди, намагаючись приховати свої дії [ФСУМ, с. 444];

як (мов, ніби) карась у вершу, зі сл. лізти. Необачно, небережно [ФСУМ, с. 364];

як (мов, ніби) нитка за голкою. Невідступно [ФСУМ, с. 550];

білими нитками шитий. Невміло, погано замаскований, виконаний і т. ін. [ФСУМ, с. 963];

полатати штани (жупан, кафтан). Сильно побити кого-небудь [ФСУМ, с. 668];

на останню прясти. Бути близьким до смерті [ФСУМ, с. 744];

кувати залізо, поки гаряче. Не марнувати даремно часу, поспішати скоритися сприятливим обставинам [ФСУМ, с. 404];

поставити на колеса. Забезпечити транспортом, зробити мобільним, здатним пересуватися за будь-яких умов [ФСУМ, с. 681].

Усього зафіксовано 72 фразеологічні одиниці.

2) *соціально-історична діяльність* змінює світ, але не природний, а соціальний, а в практиці соціальних перетворень людина змінює сама себе. Ця діяльність має кілька форм. Найпоширеніша форма є педагогічна практика. Це діяльність, спрямована не на об'єктивний світ, а на світ духовний, на сферу людської свідомості. Вагомою формою практики є наука. Мета цієї форми перетворити світ так, як це необхідно людині. Нарешті, формою практики є експеримент: виробничий, природно-науковий, соціальний та ін. [3, с. 84]. Фразеологічний фонд української мови нараховує стійкі звороти на позначення соціально-історичної діяльності; виділено такі фразеологічні одиниці:

ходяча енциклопедія. Людина, що має різнобічні знання і може дати довідку з різних питань [ФСУМ, с. 287];

голова пухне. Хто-небудь перебуває у стані розумового напруження від думок, турбот, галасу і т. ін. [ФСУМ, с. 182];

схопити (ухопити) за хвіст [ідею (думку)]. Дійти до виразного розуміння, уявлення кого-, чого-небудь [ФСУМ, с. 873];

докопуватися / докопатися до кореня (до коріння). Глибоко, вдумливо аналізувати, вивчаючи що-небудь, з'ясувати його суть [ФСУМ, с. 259];

тонкого ладу. Хтось високоосвічений, вихований з хорошими манерами [ФСУМ, с. 411];

держати свій здоровий глузд за барки. Бути обачним, розсудливим, контролюючи свої дії, вчинки [ФСУМ, с. 228];

випитувати розуму. Дізнаватися по що-небудь у когось або перевіряти чию-небудь обізнаність у чомусь [ФСУМ, с. 98];

акції падають. Шанси на успіх зменшуються [ФСУМ, с. 14];

виходити / вийти в тираж. Ставати неспроможним, займатися активною діяльністю [ФСУМ, с. 111];

першого призову. Один із перших учасників чого-небудь і зачинатель, фундатор [ФСУМ, с. 691];

гарматне (рідко воєнне) м'ясо. Ті, кого посилають на несправедливу, загарбницьку війну [ФСУМ, с. 515];

брати / взяти приступом (штурмом). Активно, рішуче діяти, наступати на кого-, що-небудь, домагаючись свого [ФСУМ, с. 53];

далекий приціл. Дії, плани, розраховані на досягнення перспективної мети [ФСУМ, с. 701];

прокотити на вороних (з вітерцем). Не проголосувати за когось, не обрати кого-небудь кудись [ФСУМ, с. 708];

увінчувати (вінчати) / увінчати лаврами. Прославляти кого-небудь [ФСУМ, с. 910];

спускати / спустити на гальмах. Пом'якшувати, полегшувати дію, вплив чого-небудь [ФСУМ, с. 855].

Усього зафіксовано 60 фразеологічних одиниць.

3) *технічна діяльність.* Поняття техніка – це сукупність різних приладів, створених людиною, призначених для різних речовин, енергії і інформації, їх перетворення, збереження та використання з метою розвитку виробництва і задоволення різних невиробничих потреб. Техніка в такому сенсі може виступати як засіб виробництва, і як його кінцевий продукт – результат діяльності людей у сфері виробництва. Але є й інше значення поняття техніка – сукупність різних навичок, стійких зразків діяльності, особливий рід діяльності. До цього виду діяльності відносяться транспортні засоби, споруди, інструменти, техніка малювання тощо [4, с. 112]. Проаналізувавши досліджуваний матеріал, виділено такі фразеологічні одиниці:

поставати на колеса. Забезпечити транспортом, зробити мобільним, здатним пересуватися за будь-яких умов [ФСУМ, с. 681];

переводити / перевести на рейки. Надавати чого-небудь певного спрямування; організувати, спрямовувати що-небудь певним чином [ФСУМ, с. 615];

винаходити / винайти велосипед. Займатися пошуками того, що вже давно відоме [ФСУМ, с. 96];

висіти на телефоні (на проводі). Довго розмовляти по телефон, займати телефон [ФСУМ, с. 103];

як з молоточка. Що-небудь нове або оновлене, чисте, гарне [ФСУМ, с. 504];

хоч картину малюй. Хто-небудь дуже гарний, вродливий [ФСУМ, с. 463];

кидає / кинуло в краску. Хто-небудь червоніє від хвилювання, збудження, сорому [ФСУМ, с. 368];

выводити / вивести на орбіту. Створювати необхідні умови для здійснення, розвитку чого-небудь [ФСУМ, с. 83];

натискати / натиснути на всі педалі. Докладати зусиль для швидкого виконання чого-небудь [ФСУМ, с. 536];

презренний метал. Гроші, капітал [ФСУМ, с. 484];
 завертілась машина. Почалась якась робота, справа і та ін.; все прийшло в рух [ФСУМ, с. 481];
 розгубити ролики. Втратити здатність правильно думати, діяти [ФСУМ, с. 748];
 натягати / натягти струни. Ставити не виправдані умови перед ким-небудь у чомусь [ФСУМ, с. 537];
 як із дишла гармати. Дуже поганий, нікудишній [ФСУМ, с. 170].
 Усього зафіксовано 45 фразеологічних одиниць.

Отже, досліджуваний матеріал свідчить, що в українській мові найбільшу групу складають фразеологічні одиниці на позначення матеріально-виробничої діяльності. Усього зафіксовано 72 ФО. Кількісно меншою є група фразеологічних одиниць на позначення соціально-історичної діяльності. Усього зафіксовано 60 ФО. Фразеологічних одиниць на позначення технічної діяльності зафіксовано всього 45.

Джерела та література:

1. Горський В. С. Історія української філософії / В. С. Горський. – К. : Наукова думка, 1997.
2. Філософія / І. В. Бичко, І. В. Бойченко, М. І. Бойченко. – К. : Либідь, 2001. – 342 с.
3. Філософія / [за заг. ред. В. Т. Кременя, І. І. Горлача]. – Харків : «Прапор», 2004.
4. Філософія / [за заг. ред. М. І. Горлача, В. Т. Кременя, В. К. Рибалка]. – Харків : «Консул», 2000.
5. Фразеологічний словник української мови: в 2-х т. / [Акад. наук України, Ін-т укр. мови; укл. В. М. Білоноженко и др.]. – К. : Наукова думка, 1993. – Кн. 1. – 528 с.; Кн. 2. – 984 с.

Покотило К.С., Школенко Д.В.

УДК 821.161.2

ЖІНКА В ЖИТТІ ТА ТВОРЧОСТІ ІВАНА ЯКОВИЧА ФРАНКА

Анотація. Життя та творча діяльність видатного українського письменника Івана Яковича Франка впродовж багатьох років знаходиться в центрі уваги літературознавців. У статті розглядаються особливості життєвого та творчого шляху Івана Яковича Франка. Здійснюється спроба проаналізувати вплив і роль стосунків з жінками в житті та творчості митця, дати правдиву характеристику найбільш впливовим жінкам, які відіграли неоцінну роль у становленні його як митця світового рівня. Актуальність дослідження зумовлена тим, що ця тема довгі роки розглядалась в контексті інших питань, незважаючи на те, що саме стосунки з жінками надихали Франка на вибір тем для своїх творів, полегшували пережиті життєві негаразди. Об'єктом дослідження є спілкування Франка з чотирма жінками, в яких він закохувався, і які залишили пам'ять у його серці на довгі роки.

Ключові слова: кохання, творчість, жінка, літературознавство, поезія.

Аннотация. Жизнь и творческая деятельность известного украинского писателя Ивана Яковлевича Франка находится в центре внимания литературоведов на протяжении многих лет. В статье рассматриваются особенности жизненного и творческого пути Ивана Яковлевича Франка. Осуществляется попытка проанализировать влияние и роль взаимоотношений с женщинами в жизни и творчестве писателя, дать правдивую характеристику наиболее влиятельным женщинам, которые сыграли неоценимую роль в становлении его как писателя мирового уровня.

Ключевые слова: любовь, творчество, женщина, литературоведение, поэзия.

Summary. Life and creative activity of famous Ukrainian writer Ivan Yakovich Franko is in the center of literary scholars' attention for many years. The article considers the peculiarities of Ivan Yakovich Franko's life and creative way. An attempt to analyze the influence and role of relations with women in writer's life and creative activity, to give the truthful characteristics of the most influential women, who played invaluable role in becoming him as a writer of the world level, is fulfilled.

Ivan Yakovich Franko is a famous poet, prose writer, playwright, literary critic, publicist, translator and scientist. He was not only a capable writer but comprehensively talented person. He is called the poet-fighter but his soul, as everybody's one, had place for love – the highest feeling.

The actuality of investigation is caused by the fact that this theme was considered in the context of the other questions for many years, despite that relations with women inspired Franko for choosing the themes for his works, made easier life problems and turmoils. The object of investigation is Franko's communication with four women, whom he fell in love with, and who left the memory in his heart for long years.

Key words: love, creative activity, woman, literary study, poetry.

Життя та діяльність видатного українського письменника Івана Яковича Франка впродовж багатьох років знаходиться в центрі уваги літературознавців.

У даній статті наявна спроба з'ясувати те, який вплив і на його життя, і на творчість мали стосунки з жінками, адже ціла низка творів була присвячена саме цим особливостям.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що ця тема довгі роки розглядалась в контексті інших питань, незважаючи на те, що саме стосунки з жінками надихали Франка на вибір тем для своїх творів, полегшували пережиті життєві негаразди.

Об'єктом дослідження є спілкування Франка з чотирма жінками, в яких він закохувався, і які залишили пам'ять у його серці на довгі роки.

Мета поданої статті: сказати достеменно слово про роль жінки в житті та творчості Івана Франка, дати правдиву характеристику найбільш впливовим жінкам, які відіграли неоцінну роль у становленні його як митця світового рівня.

Іван Якович Франко – видатний поет, прозаїк, драматург, літературний критик, публіцист, перекладач і вчений. Він був не лише талановитим письменником, а й різнобічно обдарованою людиною.

Народився в селі Нагуєвичі, що на Львівщині, в родині хлібороба та сільського коваля.

В історію української літератури Великий Каменярь увійшов як видатний поет, прозаїк, драматург тощо.